

שניתנה בו ולא בזו שניתנה בזולתו. וכך היה אומר הרבי ר' בונים זכר צדיק לברכה: איני רוצה כלל להתחלף עם אברהם אבינו במדרגות, שאהיה אני במקומו והוא במקומי – כי מה רווח יצא מזה? שוב לא יהיה אלא אברהם אבינו אחד ובונים אחד...'.
(מתוך 'במעלות התמימות התמה' לזקני רא"א כי טוב זצ"ל – חסידים ואנשי מעשה א עמ' רנו)

פרק רביעי; דף לג

'אימא שלא ילעוס חיטין ויתן על מכתו'. מכאן הוכיח הגרעק"א (בהגהותיו לשו"ע י"ד רכא) שבאיסור הנאה של נדר, אסור להנות אף שלא כדרך הנאה – כגון לעיסת חטים והנחתן על המכה. והקשה על מה שכתב המגן-אברהם (שפ"י) שהנודר בסתם אינו אסור אלא בכדרך הנאה. וכבר דנו בדבר האחרונים. והובאו שתי הדעות במשנה ברורה (שם סקמ"ט). ועיין עוד בשו"ת דובב מישרים ח"א נט. והביא שם בשם קהלת יעקב (אלגאזי) לדחות הראיה מסוגיתנו.

אין הספר תח"י לעיין בו. ולכאורה מכאן אין ראייה אלא בדבר מאכל שאסרו בהנאה, שמכך שאמר 'הנאת מאכלך עלי' בא לכלול הנאה נוספת מלבד אכילה (ע' בר"ן), וכיון שדרכו להאכל הרי כל הנאה אחרת דומה ל'שלא כדרך' [או אף אם נאמר שהנאה אחרת נחשבת כדרך, כגון הרחת המאכל, יתכן שזה היה נאסר גם כשאומר 'קונם מאכל' בלבד כמוש"כ החת"ס. וכשהוסיף 'הנאת מאכל' בא לאסור כגון לעיסת חטים]. משא"כ בנודר הנאה מדבר שאיננו מאכל, יש לומר שדעתו רק בכדרך.

'שק להביא פירות וחמור להביא עליו פירות ואפילו צנא בעלמא – הנאה המביאה לידי מאכל הוא' – אף על פי שאינם דברים של תיקון האוכל אלא הבאתו (ר"ן). ואעפ"י שדברים אלו אינם מיועדים בדוקא לאוכל נפש (עתור"ד).

'בעי רב פפא סוס לרכוב עליו...'. רוב המפרשים פירשו שרוכב עליו למקום האכילה (וכן מתפרשת לשון הרמב"ם (ו,ב): 'כדי להראות בהן בפני אחרים עד שיהנה מהם, או שבקש לעבור בארצו כדי שילך במקום שיהנה בו'. וע"ש ברדב"ן).

ואילו הרי"ד פירש שאין מדובר לצורך אכילה כלל, והספק הוא הואיל והנאה זו חשובה בשבילו, שרוכב על הסוס להתכבד בו, וכן עונד הטבעת להיראות עשיר, וכן כשמקצר דרכו בהרבה [משא"כ 'דריסת הרגל' דמתניתין יש להעמיד שאינו מקצר הרבה], אם כן אפשר שהולכים אחר הנהגה והרי אצלו היא הנאה מרובה הלכך אסור, או שמא כיון שמצד המהנה אין זו הנאה חשובה, והרי לכל אחד הוא מרשה ולמה יקפיד על זה שהוא בעיניו הנאה מרובה, הלכך מותר.
ומכל מקום מדובר שאין משכירים כיוצא בזה כגון אוהבים שמשאילים בהמתם זה לזה בחנם (רא"ש).

'המודר הנאה מחבירו שוקל לו את שקלו'. ראה יוסף דעת כתובות קז – על ראיית החזו"א מכאן שיכול אדם לתרום מחצית השקל מכספו בשביל חברו, ואין צריך לזכות לו את המטבע.

'פורע את חובו'. מבואר בגמרא שטעם ההתר הוא מפני שמן הדין הפורע את חוב חברו אינו יכול לתבעו, על כן אין כאן נתינת ממון. ומשום שסילק מעליו את הנושה, אין זו אלא 'הברחת ארי מנכסי חברו' כלומר מניעת נזק. ואף על פי שסוף סוף גורם לו הנאה – כתב המאירי שגרימת הנאה מותרת

(וכמו שכתב הר"ן להלן לה: על כהן המקריב קרבן עבור מודר הנאה ובכך מתירו בקדשים, שאין זה אלא גרמת הנאה בעלמא ומותר. וע' גם בתוס' שם (ד"ה אבל) לענין לימוד לבניו, ובראשונים להלן לח לענין זן את אשתו ואת בניו). ויש מהראשונים שטוברים שבהצלה ודאית מנוק ממוני – יכול לתבוע ממנו ממון, ורק בחוב שיש אפשרות שהיה הבע"ח מוחל על חובו פטור (עפ"י ר"ת).

זמחזיר לו את אבידתו – שהרי את שלו הוא נותן לו ואינו מהנהו מנכסיו. והנאת ההשבה עצמה – אינה מתייחסת אליו כנותנה לזה משלו שהרי מצוה הוא שעושה בעל כרחו (ע' כתובות קח. וברשב"א: 'דלא חשבינן ליה כמתעסק בהנאתו של זה אלא כמתעסק בדנפשיה ונמצא זה נהנה ממילא'. אלא שלמסקנא פירש טעם אחר). ויש מפרשים: מתוך שמצוה היא, הרבה מצויים להחזיר, ואם לא יחזיר זה – יבוא אחר ויחזיר (מובא ברשב"א. וכ"פ המאירי. וע' בריטב"א שכתב ושנה שאין הנאת חזרה כדאית לדחות מצות השבה. ויתכן שכוונתו כהרשב"א שלא מסתבר שאסר הנאה זו).

והרשב"א הסיק שאין אלו טעמים לפטור אלא הטעם הוא מפני שלא נתכוין להדירו במקום מצוה (וכן משמע במאירי לט. לענין ביקור חולים אצל המודר). ואפילו בכגון זקן ואינה לפי כבודו שפטרו הכתוב מלהשיב, מותר להשיב אם ירצה שמצוה הוא עושה ונוטל עליה שכו.

'מקום שנוטלין עליה שכו – תפול הנאה להקדש'. מבואר בדברי התוס' (לד.). שעל אף שמותר לקחת שכו בטלה שבטל ממלאכתו בזמן עיסוקו באבידה – גנאי הוא לעשות כן. וגם אין רגילות בני אדם בכך. (ובבכורות טז. מבואר שאסור ליטול שכו על המצוות משום 'מה אני בחנם...') – ע' להלן לו לט. וכן כתבו הפוסקים. אך שכו בטלה שאני).

והרמב"ם בפרוש המשנה פירש הטעם שבמקום שמקבלים שכו אין להחזיר האבידה, מפני שאם יקבל שכו הרי כבר אינו מחזיר מפני שמחוייב בדבר אלא הריהו כעושה כן כדי לקבל שכו, ובטל ההתר של החזרת אבידה משום 'מצוה קעביד'.

בספר קרן אורה כתב על סברא זו: 'הדברים נפלאים'. ועוד כתב להוכיח שמהירושלמי אין נראה כסברא זו, וכן מדברי הרמב"ם בחיבורו הגדול. יצוין שמצינו סברא כזו ב'פוסקים לענין דין 'העוסק במצוה פטור מן המצוה', שאם עיקר כוונתו (גם) להשתכר ממון, אינו קרוי 'עוסק במצוה' להפטר בכך ממצוה אחרת – ע' באור הלכה לח, ח בפרטי הדינים.

(ע"ב) 'אבל נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר – לא קא מהדר ליה, דקא מהני ליה פרוטה דרב יוסף'. ואם תאמר ישיב אותה פרוטה להקדש, כדין מקום שנוטלים שכו על האבידה? יש לומר שאין הדיין יכול לדעת כמה פעמים נפטר על ידה מנתינה לעני (תוס').

לכאורה נראה שאעפ"י שפטור מהטיפול בה ומהשבתה בגופו כי נמצא נהנה בכך, אבל אין סברא שיהא מותר לו לעבור על 'לא תוכל להתעלם' מפני כן שהרי עתה אין איסור נדר עליו עדיין, וא"כ יהא מחוייב ליטלנה ולמסרה לאחר כדי לקיים המצוה. אך מסתבר שזה רק במקום חשש הפסד לאבידה. וע"ע בסמוך.

– תמהו התוס': הלא מותר אפילו לפרוע את חובו של המודר מפני שאין זה הצלה ודאית מנוק כי אולי היה מפיס את הנושה, קל וחומר הרווחת פרוטה זו שאינה מצויה, שלא תחשב כהנאה? ותרצו שיש לחלק בין מצב שאדם אחר 'מבריא ארי מנכסי חברו' ובין אם המודר בעצמו הוא 'המבריא' לתועלת עצמו, וכיון שהמחזיר עצמו בהתעסקותו באבידה חוסך פרוטה מליתנה לעני, הרי זה דומה לבעל חוב שפורע חוב עצמו מכספי חברו שאסור במודר הנאה.

מצאנו תרועים נוספים בדברי חכמים אחרונים לקושיא זו (הם כתבו שתירוף התוס' דחוק מצד הסברה);

הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (באגרות משה או"ח ח"א קצא) כתב לחלק באופן זה: בחוב, עיקר החיוב הוא לסלק את תביעת הנושה, ודבר זה יכול להתקיים באופנים שונים; על ידי תשלום החוב או בדרך אחרת כגון מחילה, לכן פריעת חוב של אחר איננה נחשבת בעצם הגדרתה כ'הנאה ממונית' שהרי כדי לסלק חוב אין צורך דוקא בתשלום ממון כאמור. מה שאין כן בצדקה שמצוותה לתת ממון משלו דוקא, והרי אין שייך שיתן אדם צדקה עבור חברו וייחשב כאילו נתן הלה. לכן פרוטה זו שהיה חייב ליתנה משלו והיא נשארת אצלו בגלל אבידתו של זה, נחשבת כהנאה ממונית שקיבל מבעל האבידה.

[בוזה הסביר מדוע יש להתיר להשתמש בשמן של איסורי הנאה לנר חנוכה, ואין נחשב כנהנה מכך שחך לעצמו לקנות שמן אחר, בדומה להנאת חסכון הפרוטה – כי שם אין המצוה בנתינת ממון בדוקא].

ובחדושי בית מאיר כתב לתרף: כיון שהאבידה עצמה אסורה עליו בהנאה, והרי באבידה זו הוא מפקיע מעליו פרוטה דרב יוסף, נמצא שנהנה ממנה. הא למה זה דומה, לנטילת מקל מן המודר כדי להבריה בו את הארי, שודאי אסור.

בספר מנחת שלמה (מב) הקשה על מה שכתב הריטב"א (בסוכה לא) בבאור ענין 'מצוות לאו ליהנות ניתנו', שאף שיש לו שכר מצוה והנאה בעולם הזה ולעולם הבא, אך כיון שאין זו הנאה ישירה אלא שנגרמת מן המצוה, אין הנאה כזו אסורה במודר הנאה – והרי בסוגיתנו מבואר שאם 'פרוטה דרב יוסף' היתה דבר שכיח, היה אסור לכולי עלמא הנאה כזו, הגם שאינה אלא גרמא? אמנם לפי דברי האחרונים הנ"ל אפשר ליישב שכאן שונה שההתעסקות באבידה היא פעולה בעלת ערך ממוני כי מרויח על ידה את חיובו, ולכן סובר רב יוסף שדינו כשומר שכר. הנאה כזו – הנאה ישירה היא מן החפץ. מה שאין כן שכר שמקבל כתוצאה מעשיית המצוה. ואין להקשות על כל מצוה, שמרויח בזמן עשייתה פרוטה דר"י – שכבר הקשו כן התוס' בשבועות (מה:), ותרצו שעושה אותה בזמן שלא יבוא עני. (וע' באג"מ שם תירוף נוסף לפי שיטתו).

– כתב בספר מחנה אפרים (הלכות זכיה מהפקר ד) אודות הנודר הנאה מכספו, מותר לו ליתנו צדקה לעניים שהרי 'מצוות לאו ליהנות ניתנו'. ובנתיבות המשפט (ערה) דחה דבריו בתוקף. אחת מקושיותיו היא הלא בנתינתו זו פטר את עצמו מפרוטה אחרת, וקל וחומר; אם באבידה שלא שכיח שיבוא עני, מחשיבים זאת להנאה, ודאי ודאי בכי האי גוונא שבנתינה עצמה חסך בודאות צדקה אחרת? ובאגרות משה (שם בסוף הסימן) כתב שודאי לא דיבר המחנה-אפרים אלא באופן שיתן צדקה אחרת כמו שהיה נותן לולא נתינה זו, כך שלא ירויח ממנה מאומה. [ומשום ההנאה שמחזיק לו העני טובה, שהקשה ה'נתיבות', כתב שאין זו נחשבת הנאה בקיום מצוה].

ולכאורה יש ללמוד מדבריו לנידון דידן; אם יחליט המחזיר שאם יבוא עני יתן לו צדקתו הגם שעסוק הוא באבידה (באופן המותר, שלא יפגע העיסוק באבידה על ידי כך) – יהיה מותר לו להשיב אבידתו הגם שמצד הדין פטור מן המצוה. כמו כן, שמחליט בדעתו לתת פרוטה נוספת. [ושמא בנידון המחנ"א באמת חייב לתת צדקה מממונו, שאולי לא קיים מצוה בנתינת איסור הנאה. אך לא משמע כן באג"מ]. ושמא על זה גופא חלק הנתיבות ולכן דחה דברי המחנ"א. וכן יש להוכיח מהסבר רש"י את סברת 'פרוטה דר"י לא שכיח' – שלא שכיח שיימנע מלתת פרוטה לעני בגלל המצוה, ולכן אינו נהנה מן האבידה. ומשמע שהדבר תלוי אם נותן בפועל לעני אם לאו. (או שמא לפירש"י בזה נחלקו רבי אמי ורבי אסי, ואינם חולקים במציאות אם שכיח או לא שכיח).

ולפי זה נראה שאם אין אחר שיכול לטפל באבידה, אין לו התר להתעלם ממנה שהרי אדרבה מכח האיסור להתעלם היא מחויב לעסוק בה ולהחליט שלא להימנע מליתן לעני, ואף בלא החלטתו נראה שכשכא עני הרי באותה שעה חל עליו איסור לטפל בה כי אז ימצא נהנה, ושוב ממילא אינו עוסק במצוה ויהא מחויב ליתן לעני. וע' בחידושי חתם סופר. ושמא י"ל שפרוטה דרב יוסף מהוה סיבה שהשבת באבידה בכלל נדרו, כיון שבעצם שייך בה הנאה, וכאילו נדר בפירוש מלהשיב אבידתו. וצ"ע.

'משום פרוטה דרב יוסף לא שכיח' ואין דעת הנודר בשעת נדרו על גרמא רחוקה של הנאה כזו הבאה לפרקים רחוקים, ומכל מקום 'שומר שכר' הוא שהרי יש לו הנאה מסוימת (עפ"י ריטב"א, חדושי חת"ס. וכ"מ ברמב"ם ובר"ן שאעפ"י שהוא כשומר שכר – מותר במודר הנאה).

דף לד

'בשלמא למ"ד אפילו בשנכסי בעל אבידה אסורים על מחזיר נמי מהדר, היינו דקתני מקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש' – שהרי שניהם אסורים להנות זה מזה, 'אלא למ"ד כשנכסי בעל אבידה אסורים על מחזיר לא מהדר, אמאי תפול הנאה להקדש' הלא יכול ליתן למחזיר שהוא מותר ליהנות מנכסיו?

ומתקיף: 'אחדא קתני' – על דרך אחת, כלומר כשאין המחזיר רוצה לקבל שכרו [והיה אפשר לשנות באופן אחר, שנותן שכר למחזיר – אלא שהמשנה כולה מדברת כשמחזיר בחנם] (עפ"הרא"ש, כג"רסנתו. והר"ן גרס להפך).

(ע"ב) 'היתה לפניו ככר של הפקר...'. הרא"ש הביא בשם הר"א ממיץ בשם ר"י, שיכול אדם להקדיש דבר שאינו שלו לכשיבוא לרשותו, אם עתה בידו לזכות בו. [ודנו האחרונים האם הר"ן שמפרש דברי הגמרא כשעומד בד' אמות, חולק על הרא"ש בדין זה. ע' חזון איש אה"ע קמח לדף סב].

וע"ע בקצות החושן רד, ג; בית הלוי ח"ב מט; שערי ישר ו, יז שדנו בדברי הרא"ש הללו. ויש שרצו להוכיח מדברי הגמרא עצמה שיכול אדם להקדיש דבר של הפקר, ומה שדרשו שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו מאיש כי יקדיש את ביתו קדש – מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו, זהו דוקא כאשר יש בעלים אחרים המעכבים, אבל לא בחפץ של הפקר (דובב מישרים ח"ג עה). וכן מפורש בתורי"ד כאן שאפשר להקדיש חפץ של הפקר.

ויש שכתב לדחות הראיה שיתכן שאין ההקדש חל אלא לכשיבוא לרשותו (בית אפרים יז"ד סו. מובא בדו"מ שם).

ובחידושי חתם סופר יצא לחלק (מכח קושיא ממס' חולין) שדוקא בקדושת בדק הבית אפשר ולא בקדושת מזבח.

ונראה שלדעת הסוברים קנין מדרבנן מהני לדאורייתא, יש לדחות הראיה מן הגמרא, שהרי קנה בד' אמות עבור ההקדש (לשיטת הר"ן) ואין זה כמקדיש הפקר. וכן נרמז באחייעזר ח"ד עה, ד עיין שם.

ומאידך, כתב בחדושי בית מאיר, אין להוכיח מכאן שאפשר לזכות לאדם אחר בקנין ד' אמות, דבר שלא הוזכר בפוסקים, שלא מצאנו שתקנו אלא שיקנה האדם עצמו בד' אמותיו ('דלא ליתו לאינצויי') ולא לאחרים – כיון שכאן די שייחשב הדבר ברשותו כדי להקדישו, אך ההקדש לא חל מחמת קנין ד' אמות אלא מחמת הקדשו. ובדבריו אלו נדחית גם ראיית הקצות-החשן (ר, א) מדברי הגמרא כאן שחצרו של הדיוט יכולה לקנות עבור ההקדש, אם אמר 'תוכה חצרי להקדש' שהרי קנין ד' אמות מדין חצר הוא מועיל. אך לדברי הב"מ חל ההקדש בדיבור פיו ולא בקנין ד"א. וכמו"כ נדחית ראיית הקצות בהמשך דבריו שאין חצר להקדש לקנות. ע"ש.

'להורשה לבניו – מעל לפי טובת הנאה שבה'. יש אומרים שמעל מיד בנטילתו (עפ"י תוס' ותורי"ד). הקשה הקרן-אורה, כיון שלא זכה בה אדם ולא הועילו מעשיו, מדוע מעל לפי טובת הנאה, אם משום שנהנה בהחזקת טובה מבניו – הרי אין זו החזקה אלא במחשבה בעלמא.

החכמה תעז לחכם – זו תשובה ומעשים טובים. מעשרה שליטים אשר היו בעיר – שתי עינים ושתי אזנים ושתי ידיים ושתי רגלים וראש הגוייה ופה.

ג. אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שאמר לו הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים – אחזתו רעדה. אמר: שמא יש בי דבר מגונה. כיון שאמר לו ואתנה בריתי ביני ובינך נתקררה דעתו.

ויוצא אתו החוצה – אמר לו: צא מאיצטגנינות שלך. אין מזל לישראל.

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שעשה אנגרייא בת"ח שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו. ושמואל אמר: מפני שהפריז על מדותיו של הקב"ה שנאמר במה אדע כי אירשנה. ורבי יוחנן אמר: שהפריש בני אדם מלהכנס תחת כנפי השכינה שנאמר תן לי הנפש והרַבֵּשׁ קח לך.

וירק את חניכיו ילידי ביתו. רב אמר: שהוריקן בתורה (זרום בתורה. לשון אחר: הריקם מהתורה, שעשה בהם אנגרייא (ר"ן); זרום בזכות התורה, ובשבילה נצחו במלחמה פהרא"ש). ושמואל אמר: שהוריקם בזהב (שנתן להם זהב הרבה כדי שילכו).

אמר רבי זכריה משום רבי ישמעאל: ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם... כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום – הוציאה מאברהם... (כלומר זכה בה אברהם מחמת עצמו ולא מחמת זרעו של שם. ער"ן ורא"ש).

פרק רביעי; דפים לב – לג

מו. מה בין המודר הנאה מחברו למודר הימנו מאכל?

שנינו: אין בין המודר הנאה מחברו למודר הימנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושים בהם אוכל נפש. כלומר השאלתם במקום שאין משכירים כיוצא בהם, אבל במקום שמשכירים – אסור בכל הכלים (שהרי בדמי השכירות שמחל לו יכול ליקח מאכל. עפ"י ראשונים. ורש"י כתב: 'מי חזי כהנאה המביאה לידי מאכל').

ופרשו משנתנו כרבי אליעזר האוסר 'זיתור' במודר הנאה, כלומר דברים שאין דרכם של בני אדם להקפיד עליהם כגון מה שרגיל המוכר להוסיף מעט ללוקחים, גם הם אסורים במודר הנאה. אבל לחכמים המתירים – דריסת רגל (שאינן בני אדם רגילים להקפיד עליה. ראשונים) מותרת. וכן השאלת כלים שאין רגילים להשכירם.

א. 'דריסת רגל' שאמרו – בהעברה דרך חצרו ללא עיכוב, אבל התעכבות ושיבה שם, דרך בני אדם להקפיד בדבר הלכך אסור אף לחכמים החולקים על רבי אליעזר (רמב"ן, ומובא בר"ן ובנמו"י. וכ"מ מרש"י. וכן יש לשמוע מקושית הגמ' לט. 'אי בשנסכי חולה אסורין על המבקר אפילו עומד נמי לא'). ואסור אפילו נכנס לצרכו של בעל הבית, כי מ"מ נהנה מדריסת הרגל (עפ"י רשב"א ומאירי לט.). ובמאירי מובא שאף לעבור בביתו מותר (אך יתכן שברשות אין מקפידים ושלא ברשות מקפידים, וכן

- בחצר, וא"כ אפשר שבמודר יהא אסור שלא ברשות מחמת הנדר, הגם שאם ישאל רשות לא יקפיד. וצ"ע.
- יש אומרים שדריסת הרגל בחצר אסורה לדברי הכל כי רגילים להקפיד עליה, ולא התירו חכמים אלא כגון בבקעה בימות החמה (עפ"י ר"ת, תוס').
- ב. הרמב"ן והרא"ש פסקו כרבי אליעזר לאסור 'ויתור' במודר הנאה [שכן סתם משנתנו והסוגיא במקום אחר. וכ"מ מסתם משנה להלן מב. כדברי הר"ן וש"ר. וכן במשנה מג. לדברי הר"ן שם]. וכן נראית דעת הרמב"ם (פ"ו), וכן נוטה דעת הרשב"א, וכן דעת רוב פוסקים (מאירי). ומשמע מהרמב"ם [מכך שפסק בבעיה שלא נפשטה להחמיר אלא שאינו לוקה] שאיסור תורה הוא [קרן אורה]. ואילו רבנו חננאל ורבנו תם כתבו שמותר [שרק הנאה שעושה כן משום כבודו שמחזיק לו טובה עליה אסורה, לא דבר שעושים אותו וכולם ואין בו החזקת טובה. עפ"י תורי"ד].
- ג. גם במקום שאין רגילים להשכיר אותם כלים, אם דרכו של זה להשכיר לכיוצא בזה שהשאל – אסור (עפ"י ריטב"א).
- ואם למלאכה זו אין משכירים כלל, אפילו היו משכירים למלאכה אחרת – מותר (עריב"א וריטב"א).
- ד. השכרת כלים, יש מתירים ויש אוסרים (ע' במאירי. ובתורי"ד לט. נקט לאסור ביקור לחולה בשכר כשהחולה מודר מהמבקר. וכ"מ שם בפיה"מ לרמב"ם. וע' להלן לד מחלוקת הראשונים לענין שכר פעולה של אדם).

ומשמע בגמרא (וכ"מ ברשב"א ובר"ן ועוד) שאם נדר 'מאכל' בלבד – אינו אסור אלא באכילה ממאכליו. ומה שאסרו השאלת כלי אוכל-נפש כגון נפה וכברה וריחים ותנור – באומר 'הנאה המביאה לידי מאכלך עלי' (רבא). וריש לקיש העמיד באומר 'הנאת מאכלך עלי', אך הקשו שבלשון זו אין לאסור כלים אלא כגון לעיסת חטים והנחתן על מכתו.

- א. יש מי שכתב שב'קונם מאכלך' אסור אף בהנאה ממנו כדרך, כגון הרחת פת חמה, ואולם הנאה שלא כדרך כגון לעיסת חטים ונתינתן על המכה, אסורה רק בהנאת מאכלך' (עפ"י חדושי חתם סופר. וע"ע קרן אורה להלן לד: (ד"ה ככרי עליך) שכתב להוכיח ממימרא דרבא שם נטלה לאכלה מעל. וצ"ע הלא בפשוטו שם מדובר בהקדש ולא בקונם. גם מה שרצה לפשוט מזה ספק הירושלמי אם מותר לחמם ידיו בככר, נראה שהיא הנאה צדדית ואינה דרך הנאה מפת). וכן כתב המאירי (לה.). שהנודר מן הככר ולא הזכיר 'אכילה' – אסור בכל הנאה. [ונקט בבעית הירושלמי בחימום ידיו מן הפת – לחומרא].
- ב. בירושלמי פירשו משנתנו (וכן כתבו כמה ממפרשי המשנה) באוסר 'הנאת מאכל' ובכלל זה כל כלים המתקנים את המאכל כגון נפה וכברה.
- והרמב"ם (א, ו) פסק כתלמודנו. ומבואר בדבריו שאין חילוק אם אומר 'הנאה המביאה לידי מאכלך אסורה עלי' ובין 'הנאה המביאה לידי מאכלי אסורה עליך'.
- ג. גם אם החטים שייכים למדיר עצמו, אסור לחברו ללעסן להניחן על מכתו שהרי נהנה הלה מלעיסתו ובכלל 'הנאת מאכל' היא (עתוס').
- ד. יש מי שאומר שב'הנאה המביאה לידי מאכלך עלי' אסור גם בלעיסת חטים והנחתן (וכן מורה פשט לשון הרשב"א), אבל דעת הר"ן שאין אסור בזה אלא אכילת מאכליו או השאלת כלי אוכל נפש, אבל לעיסת חטים ונתינתן על המכה מותרת.
- בכלל הנאה המביאה לידי מאכל, אמר רב פפא: שק או חמור להבאת פירות. ואפילו סל בעלמא (ליתן בו פירות. רש"י).

ואפילו קרדום לבקע בו עצים (מאירי. ע' ירושלמי).

שאל רב פפא: סוס לרכוב עליו (למקום האכילה. ובכגון שאין משכירים כיו"ב) וטבעת ליראות בה (שיתכבד בכך ויתנו לו מנה יפה. ר"ן ועוד. ובתור"ד פירש בענין אחר), או לקצר דרכו בקרקעו (בלכתו לאכילה) – מהו. ורצו לפשוט מהמשנה להתר, ודחו.

להלכה, הואיל ולא נפשטה הבעיה, יש לילך לחומרא. ואם עבר אינו לוקה (ערמב"ם ו,ב; ר"ן). נראה דוקא אם נכנס לקצר דרכו וכד', אבל אם יכול להגיע למקום האכילה בלא הפרש אם יכנס לקרקע אם לאו – מותר להכנס אף ע"מ לאכול (כ"מ בתוס' להלן מב. ד"ה ובשביעית).

ההנאה אסורה בנדר אפילו אין בה שוה פרוטה (עפ"י מאירי; תוס' לד: ד"ה היתה; טורי אבן מגילה ח. וערמב"ם נדרים א,ו תוס' מגילה שם ושלמי נדרים).

דף לג

מז. המודר הנאה מחברו, האם מותר לחברו לשקול את שקלו ולפרוע את חובו?

תנן, המודר הנאה מחברו (וכן כשנאסרה עליו ההנאה בשבועה. רמב"ם ו,ד) – שוקל לו את שקלו ופורע את חובו. ואמר רב הושעיא: זו דברי חנן (שהפורע חוב חבירו כגון שעמד ופירנס את אשתו של חברו שהלך למדינת הים – הניח מעותיו על קרן הצבי ואין יכול לתבעו), שאינו אלא כמבריה ארי מנכסיו, אבל בני כהנים גדולים נחלקו עליו ולדבריהם אסור לפרוע חוב של המודר שהריהו מהנהו ממש בכך שפורע חובו בחנם. ורבא (ברי"ף: רבה) אמר שאפילו לדבריהם יש אופן המותר; בהלואה שאינה מחויבת להיפרע (שהתנו שלא יהא כח לכופו לשלם אלא כשירצה הלווה יפרענו מדעתו, הלכך אין בפרעונו של זה אלא סילוק בוושה אבל לא ריוח ממון. ר"ן ועוד). ואילו רב הושעיא סבר שגם באופן זה אסור, גזרה משום הלואה המחויבת ליפרע. [ובמקום אחר פירשו טעם האיסור משום הבושה שהיתה לו לולא פרע].

א. לא התירו אלא כשהלה פרע מעצמו, אבל אם המודר עצמו נוטל מעות מזה לפרוע חובו – אסור (עפ"י תוס'). וכן כשאומר לו לפרוע (כ"מ ברשב"א שלעשות דבר בשליחותו אסור, וכפי שמוכח להלן לה: לו: לענין קרבנות ותרומה. עתוס' שם).

ובפירוש הרא"ש משמע שלא התירו אלא כשפורע חובו בדרך מחילה, שנותן לבעל-חוב תשלום כדי שימחל למודר.

ב. לרבא, התר שקילת שקלו אמור [לחכמים] בכגון שפטור לשקול מן הדין, ששלח שקלו ונגנב משנתרמה תרומה, אלא שהיה דרכם לשלם אף בכגון זה. כן כתב הר"ן ועוד.

ואילו דעת הר"ד שבכל אופן מותר, אעפ"י שעל ידי שקילת שקלו יש לו חלק בקרבנות, כי כיון שעשה כן שלא מדעתו וגם אינו יכול לתבעו ממון בדין משום שמצוה הוא שעשה – מותר.

ג. יש מי שפירש דברי רבא שאף לחכמים מותר באופן שהמדיר נתן הכסף על מנת שלא יחזור ויפרע מהמודר (מובא ברשב"א [וכ"כ בקר"א לח. בפירוש התוס' שם. וי"ל]. ודחה פירוש זה לדינא, שהרי זו מתנה [אך יתכן שבמקום מצוה מותר, שעל דעת עצמו הוא עושה, לקיים המצוה. כן פירש בקר"א לח. בדעת הרשב"א]. ובחדושי חת"ס מובא ליישב פירוש זה).

ד. הלכה כחנן שהפורע חובו של חברו אינו יכול לתבעו, ואפילו בבעל חוב דוחק שאינו עשוי למחול על חובו. הלכך מותר לפרוע את חובו של המודר ולשקול את שקלו (עפ"י ר"ן, רמב"ם

ו,ד). ונראה שאף כשפורע חוב שעל המשכון, מותר למדיר להחזיר למודר את משכונו (עפ"י מאירי. וע' קר"א).

ור"ת נקט ו"א בדעת הרא"ש, עכ"פ לענין נדר – ע' טו"ד רכא וב"י; לח"מ ו,ד; חדושי חת"ס) שלא פטר חנן אלא במקום שלא הצילו מנזק ודאי, אבל ב'ברי היזקא' – אסור (וע"ע בשו"ת מהרי"ל עז במש"כ לחלק בין בע"ח ישראל לנכרי). ולפי דבריהם נראה שאסור למדיר להציל צאנו של המודר שבפי הזאב. ולא יראה כן (המאירי. לכאו' היה נראה שאף להתוס' מותר כמשיב אבדה אלא שהשכר יפול להקדש).

ע"ע להלן לח לענין הזון את אשתו ובניו של המודר.

דפים לג – לד

מח. האם מותר לאדם להשיב אבידה למודר ממנו הנאה? האם מותר למודר להתעסק בהשבת אבידה של המדיר?

במשנה שנינו המודר הנאה מחברו – מחזיר לו אבידתו. ונחלקו בפירושה רבי אמי ורבי אסי; – לפי לשון ראשונה נחלקו האם המשנה מדברת רק כשבעל האבידה מודר מנכסי המדיר, שלכך מותר מפני שאינו נותן לו כלום משל עצמו, אבל כשהמחזיר מודר אסור מפני שבהתעסקותו באבידה נהנה ב'פרוטה דרב יוסף' שפטור מליתן צדקה לעני באותה העת, נמצא שמקבל הנאה ע"י נכסיו של זה. או אף באופן זה מותר מפני שאין זה דבר מצוי הלכך הנאה כזו אינה אסורה.

לפי לשון אחרונה נחלקו האם המשנה מדברת רק כשהמשיב אסור בנכסי בעל האבידה [ומותר משום ש'פרוטה דרב יוסף' לא שכיח כנ"ל], אבל לא כשבעל האבידה הוא המודר הנאה, או אף כשבעל האבידה המודר מותר מפני שאינו נותן לו משל עצמו כלום. והקשו מדברי המשנה על דעת האוסר.

הלכה כלשון אחרונה וכדעת המתיר, הלכך בין בשנכסי המחזיר אסורים על בעל האבידה ובין להפך – מותר (רמב"ם רמב"ן רשב"א ור"ן ומאירי. והיו שנקטו להחמיר כשמחזיר הוא המודר, משום הרווחת פרוטה דרב יוסף. ע' במאירי). וכן כששניהם מודרים זה מזה (רמב"ן ועוד).

ומסתמת הדברים נראה שאין הפרש אם יש אחר שיחזיר האבידה בין שאין אחר (קרן אורה). ומשמע שאין הפרש אם מודר הנאה מן הנכסים או מחברו (וכ"מ ברשב"א לד: ד"ה וקשיא לי. וע' קרן אורה שחכך בזה עפ"י הירושלמי).

במקום שנוטלים עליה שכר (כגון שבטל מן הסלע ע"י החזרת האבידה, שחייב בעל האבידה ליתן לו שכרו. ער"ן) – תיפול הנאה להקדש. פירוש, אם המחזיר אינו רוצה ליטול שכרו, צריך בעל האבידה ליתן השכר להקדש שאם לא כן הרי נהנה מן המחזיר.

א. כאשר המחזיר מודר מבעל האבידה, לפירוש הר"ן בגמרא מבואר שמותר לו ליטול שכר בטלתו כי אין בעל האבידה מהנהו בכך שהרי שכרו כבר מצוי בידו בלעדיו. וכן נקט המאירי לעיקר. ואילו לפי הפירוש שהביא הר"ן מרביותיו, משמע שאסור לו ליטול שכרו. וכן מבואר מפירוש הרא"ש והתוס'. וכן משמע ברמב"ם (ו,א). ע"ע קרן אורה. ובמובא לעיל לב-לג.

ב. לכאורה נראה בגמרא (לה. וכפהרא"ש) שרק בקונם אומרים תיפול הנאה להקדש מפני שיש מעילה בקונמות, ולפי זה באוסר הנאתו בשבועה יכול להוליך הנאה לים המלח, אבל בפוסקים ובפירוש המשנה לרמב"ם אין נראה כן. וצריך לומר שבשבועה הואיל ומזכיר שם שמים תיפול הנאה להקדש (חדושי חת"ס לה.).

דף לד

מט. היתה לפניו ככר של הפקר ואמר 'ככר זו הקדש', מה דינו כשנטלה לאכלה או להורישה לבניו?

אמר רבא: היתה לפניו ככר של הפקר, ואמר: ככר זו הקדש. נטלה לאכלה – מעל לפי כולה. להורישה לבניו – מעל לפי טובת הנאה שבה (שהרי לא הקנה אותה עכשיו לבניו ולא יצאה לחולין, ומ"מ מעל לפי שמעכשיו יחזיקו לו בניו טובה. ובניו מועלים לכשיוציאו. ר"ן).

א. דוקא ככר של הפקר, ובאופן שהיתה מונחת בד' אמותיו והקדישה בלא שקנאה מקודם, אבל ככר שכבר קנאה – אין בה מעילה בנטילתו כי גם מקודם היתה ברשותו ואין מעילה בהקדש אלא בהוצאה מרשות הקדש לרשות אחרת. ודומה לגזבר הנוטל דבר של הקדש כדי לזכות בו שלא מעל (רשב"א ור"ן). [מפשט דברי הרשב"א והרי"ד משמע שההקדש חל אפילו לא נטלה, ואילו המאירי כתב שרק כשנטלה חל ההקדש למפרע].

ויש אומרים שאפילו רחוקה ממנו הרבה יכול להקדיש מפני שבידו לזכות בה, שאין אדם סמוך לה אלא הוא (פהרא"ש ותוס').

ויש מי שיצא לחלק שכל זה אמור רק בקדשי בדיק הבית אבל למזבח – צריך שיהא בעלים בשעת ההקדשה (עפ"י חדושי הת"ס).

ב. יש אומרים שכשנטלה כדי להורישה לבניו מעל מיד כפי טובת הנאה (עפ"י תוס' ותורי"ד). והרשב"א כתב דוקא כשנתנה להם, אבל לא נתנה לא מעל כלל.

ג. משמע בר"ן שאם הגביה כדי שיזכו בניו או אחרים עכשיו – מעל. ואין כן דעת הרא"ש, כי אפילו אם המגביה מציאה לחברו קנה חברו הרי אין נוח להם לקנות איסור.

ד. מעילה לפי טובת הנאה שאמרו, היינו רק כשיש באותה טובת הנאה שוה פרוטה, ומשלם פרוטה וחומש (פהרא"ש ותוס'). ואולם בקונמות אפילו בפחות משהו פרוטה אסור (תוס'. וע' קר"א).

דפים לד – לה

ג. אמר לחברו 'ככרי עליך' ונתנה לו במתנה, מהו?

פשט רבא (ברשב"א הגרסה 'רבה') לרב חייא בר אבין: 'ככרי עליך' – אעפ"י שנתנה לו במתנה (ומסתבר שה"ה במכירה. רשב"א) אסור. ואין אומרים שאסרה רק כל עוד היא שלו. ואולם אם נתנה לאחר או הורישה, מותרת מעתה למודר (גם אם הוא עצמו היורש מן המדיר. רמב"ם ה,ד,ו). משמע לכאורה בגמרא שהוא הדין באוסר על חברו 'פרה שאני קנוי' או 'ב'נכסי עליך' (ע' גם בלשון הרמב"ם ה,ו. וע' גליון הש"ס).

א. המאירי נסתפק לפי הצד בגמרא שמותר, האם גם הנתינה עצמה מותרת, או שמא אסור ומדובר כשעבר ונתן [אבל לפי הצד שאסור להנות, משמע שהנתינה עצמה ודאי אסורה, הגם שנאסר להנות מהככר ומה הנאה יש לו בקבלתה. וכן משמע בגמרא להלן לה. שדנה מי מעל בנתינת הככר].

ב. אם נדר הנאה מהאיש, הרי בשעת המתנה נהנה ממנו וודאי אסור. לא דנו בגמרא אלא כשאסר הככר, האם במשמע רק כל עוד היא שלו ('ככרי'), אם לאו (עפ"י ר"ן).

אם אמר 'ככרי זה' יש אוסרים (ע' ט"ז וש"ך רטז, ח – שלא כפי הגירסה שלפנינו ברמב"ם ובשו"ע. וע' ע' קרן אורה להלן מב. ד"ה והיכא).